

non enim causa secunda movet ob hoc praecise, quia movetur, sed etiam ex virtute propria; si autem denotat concausam, maior est falsa. Quoniam stat, causam secundam necessario moveri a prima, et cum hoc ipsum moveri modificari ex natura causae secundae; et sic moveri causae secundae provenit non ex moveri tantum; sed ex moveri, et modo proprio ipsius causae secundae; ex tali enim modo consurgere potest quod non necessario movet, ut patet in causis defectibilibus. Illa autem propositio adiuncta, scilicet, causa secunda non agit nisi in virtute primae, non iuvat; quoniam non est sensus, quod causa secunda nullam virtutem habeat, nisi primae; sed quod ipsa secunda nullum effectum producit, nisi virtute primae concurrente, et coniungente virtutem secundae suo effectui, quoniam prima omnia attingit immediatione virtutis, ut in quaestione octava declaratum est » (1).

« Secunda ratio est (nempe Scoti). Prima causa prius naturaliter respicit effectum, quam quaecumque alia causa. Ergo, si necessario causat, omnis effectus in illo priori habet necessariam habitudinem ad ipsam. Ergo nullus effectus fit contingenter ».

Hanc secundam Scoti rationem sic dissolvit Caietanus: « Ad secundam rationem dicitur, quod prima consequentia nihil valet. Quoniam prima causa non attingit effectum secundae causae in seipsa, sed modificata cooperatione sua iuxta modum ipsius causae secundae; et propterea effectus causae secundae in nullo priori haberet necessariam habitudinem ad primam, sed solum ex se contingenter fieri habitudinem haberet. Illa enim propositio assumpta non est sic intelligenda, quasi sit aliqua duratio naturae in cuius primo instanti causa prima respiciat effectum, et in secundo causa secunda: *puerilis enim hic est sensus*, ex quo tamen consequentia processisse videtur; sed est intelligenda *quoad independentiam et intimitatem*. Attingit enim prima causa effectum secundae et independentius, et intimius quam secunda, et propterea dicitur respicere prius. Ex hoc autem sensu nihil consequentia valere patet » (2).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Determinatio liberae voluntatis ad unum est aliquis modus entis. Atqui omne, quod quocumque modo habet rationem entis, debet procedere a Deo. Ergo Deus determinat ad unum voluntatem humanam in operationibus liberis.

Resp. Dist. mai. Determinatio liberae voluntatis ad unum, procedens ab ipsa voluntate, est aliquis modus entis, *Conc.* Determinatio

(1) In I p. q. 19, a. 8.

(2) CAIET. in loc. cit.

voluntatis ad unum, procedens ab externo principio et a superiori causa, est aliquis modus entis, *Neg. Contradist. min.* Omne quod habet rationem entis debet procedere a Deo, semper immediate, *Neg.* Sive immediate sive mediate, *Conc. et Neg. cons.*

Explico. Cum de ratione agentis liberi sit, habere in sua potestate agere vel non agere, agere hoc vel illud, idest ita movere seipsum, ut actus non determinetur sibi ad unum ab exteriori principio et causa superiori, sed a seipso, uti disertis verbis docet S. Thomas; consequenter determinatio liberae voluntatis ad unum tunc habet rationem entis, quando haec determinatio procedit ab ipsa voluntate; licet voluntas creata, ut quaelibet causa secunda, agere nequeat independenter ab influxu causae primae. Contra, si haec determinatio ad unum in facultate, quae libere agit, supponeretur procedere a Deo, tunc non haberet rationem entis, quia actio supponeretur simul libera et non libera; quia ex una parte motus et inclinatio actus supponeretur in potestate voluntatis determinantis seipsam ad alteram partem contradictionis, et ex altera parte non supponeretur in potestate ipsius; et hoc est contradictorium, ideoque non habet rationem entis.

Quod autem omne habens rationem entis debeat procedere a Deo, a quo est ratio totius entis participati, hoc verum est, si intelligitur quod debeat semper reduci ad primam causam, sive ab ea procedat mediate sive immediate: minime vero si intelligitur, quod debeat semper procedere a prima causa immediate. Siquidem, si hoc admitteretur, non solum actum esset de humana libertate; sed etiam de vera activitate causarum secundarum. Unde aliud est, quod Deus immediate operetur in omnibus operationibus creaturarum, et aliud est, quod omne quod est in effectu procedente a causis secundis fiat immediate a Deo. Primum est verissimum, uti a nobis superius propugnatum est: secundum est omnino falsum et ducens ad occasionalismum. Deus ergo immediate influit esse quod est proprius effectus primi agentis; causae vero particulares determinant esse ad hanc vel illam speciem, secundum propriam naturam agentis particularis; et sic quod aliquis actus sit liber vel necessarius, immediate dependet a causa secunda, quae a Deo habuit, ut esset agens liberum vel necessarium. Audiatur iterum S. Thomas: « Primum in omnibus effectibus est esse; nam omnia alia sunt determinationes ipsius. Igitur esse est proprius effectus primi agentis, et omnia alia agunt ipsum, in quantum agunt in virtute primi agentis. Secunda autem agentia, quae sunt quasi particulantia et determinantia actionem primi agentis, agunt, sicut proprios effectus, alias perfectiones quae determinant esse » (1).

Oppon. 2.º Deus applicat etiam causas liberas ad agendum. Atqui non posset dici applicare voluntatem ad agendum, nisi eam praede-

(1) *Contra gent.* lib. III, cap. LXVI; cf. etiam cap. LXX.

terminaret ad unum. Ergo Deus ita operatur in libera voluntate hominis, ut eam ad unum praedeterminet.

Resp. Dist. mai. Deus applicat causas liberas ad agendum, dando ipsis non solum agendi virtutem, sed etiam id quo actualiter agant, *Conc.* Applicat causas liberas ad agendum, determinando earum inclinationem ad unum, *Neg.*

Explico. Deus causa prima et universalis totius entis ita agit in operationibus omnium causarum particularium, ut dicatur applicare earum virtutem ad agendum, similitudine ducta ab artifice creato, qui in suis artificiis utitur instrumento quodam materiali, quod applicat ad opus. Verum licet creaturae vere agant ut instrumenta Dei, quia operantur in virtute primi agentis, sicut instrumentum artis operatur per virtutem et motum ab artifice ipsi communicatum; nihilominus ratio instrumenti non dicitur eodem modo de creatura per ordinem ad causam primam, cuius est instrumentum, et de instrumento artis per ordinem ad causam principalem. Creaturae enim ita sunt instrumentum relate ad esse effectus, quod immediate dependet a Deo tamquam a causa principali *absolute et simpliciter*, ut ipsae etiam dicantur causae principales *secundum quid*, quia ab ipsis determinatur et specificatur effectus, qui secundum speciem est similis causae secundae, et non causae primae. Deus ergo ita movet ad agendum creaturas, ut ipsis conferat formam secundum quam agunt et assimilant sibi effectum. Unde si Deus ipsis communicat naturam agentis liberi, tunc ita applicantur a Deo ad operationem, ut motus et inclinatio sit in earum potestate, et non sit a Deo determinata; quod si ipsis communicat naturam agentis necessarii, tunc ita applicantur a Deo ad actionem, ut motus earum sit a Deo determinatus ad unum. Quod autem ita intelligenda sit applicatio virtutis agentium particularium ad operandum, evidentissime patet ex eo quod ipse S. Thomas, qui affirmat Deum applicare omnes causas secundas ad operandum, tuetur simul et saepissime repetit, de ratione agentis liberi esse ut ipsum determinet sibi inclinationem ad unum; et vicissim non esse agentia libera quorum actio et inclinatio determinatur ad unum non a seipsis, sed ab extrinseco principio et a causis prioribus.

Oppon. 3.º Voluntas est facultas indeterminata ad volendum unum prae alio. Atqui potentia indeterminata debet determinari ab alio. Ergo voluntas determinatur a Deo.

Resp. Dist. mai. Voluntas est facultas indeterminata per modum perfectionis et principii activi, *Conc.* Est facultas indeterminata per modum imperfectionis et principii passivi, *Neg. Contradist. min.*

Explico. Si voluntas dicitur potentia passiva, hoc est per ordinem ad intellectum a quo movetur quoad actus specificationem, quia est appetitus boni per intellectum apprehensi. Verum si spectatur quoad actum, voluntas est principium activum non determinatum ad unum,

sed indifferenter se habens ad multa, ideoque eius indeterminatio ex parte actus est per modum perfectionis; quatenus nimirum ad hoc ut exeat in hunc vel illum actum, non egeat ab alio determinari, sed determinetur a seipsa. Immo quoad exercitium actus non solum movet seipsam, sed etiam omnes alias potentias, et ipsum intellectum; intelligo enim quia volo. Haec perfectio voluntatis seu indeterminatio efficit, ut voluntas propinquior sit primo activo, quod habet indeterminationem seu virtutem se determinandi infinite perfectam, cum possit se determinare independentem a quolibet influxu exterioris causae. Contra voluntas licet sit principium active indeterminatum, habens in sua potestate propriam determinationem ad unum, hoc autem perficere non potest independentem ab influxu et operatione Dei. Quare indeterminatio voluntatis non solum non requirit, ut ipsa determinetur ab alio; sed directe hoc excludit, quia determinatio procedens ab exteriori principio propriam indeterminationem voluntatis perimeret; licet non excludat motionem seu actionem primi agentis, quod operatur in omni operante, sed iuxta naturam cuiuslibet causae particularis. Audiatur S. Thomas sic paucis rem declarans: « Quia voluntas est activum principium, non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa; sic Deus ipsam movet, quod non ex necessitate ad unum determinet, sed remanet motus eius contingens et non necessarius, nisi in his ad quae naturaliter movetur » (1).

Oppon. 4.º Voluntas est in potentia ad volendum unum prae alio. Atqui omne quod est in potentia, non potest determinari ad actum, nisi per aliquid a se diversum, quod sit actu. Ergo voluntas determinatur a Deo ad volendum potius hoc quam illud.

Resp. Dist. mai. Voluntas est partim in potentia et partim in actu ad volendum unum prae alio, *Conc.* Est mere in potentia ad eligendum, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explico. Si proposita difficultas valeret, actum esset de humana libertate, quae, uti S. Thomas sexcentis in locis docet, non potest inveniri in illis agentibus, quae non determinant seipsa ad unum, sed determinantur ab extrinseca causa. Et revera argumentum quod fautores physicae praedeterminationis ducunt ex eo quod voluntas sit in potentia ad eligendum, affertur a S. Thoma ut difficultas contra liberum arbitrium voluntatis, et non semel dissolvitur ab eodem S. Doctore. Unde evidentissimum est, non recte confugere ad auctoritatem Angelici Doctoris, qui ad sua placita defendenda adhibent ut argumentum illud idem, quod ab Aquinate affertur ut difficultas, et exploditur per hoc quod voluntas relate ad bonum particulare, ad quod libere se determinat, est partim in potentia et partim in actu ex naturali et necessario appetitu ad bonum universale, quod est obiectum

(1) 1-2^{ae}, q. 10, a. 4.

complens et adaequans suam potentiam. Sicut enim intellectus per cognitionem principiorum, quam actu habet, movet se ad conclusiones cognoscendas, sic voluntas per appetitionem finis, ad quam est naturaliter determinata a Deo, qui est universale bonum, determinat se ad media eligenda; quia finis in potentia appetitiva se habet, sicut principia in potentia cognoscitiva: « Deus, inquit S. Thomas, movet voluntatem sicut universalis motor ad universale obiectum voluntatis, quod est bonum; et sine hac universali motione homo non potest aliquid velle. Sed homo per rationem *determinat se ad volendum hoc vel illud*, quod est vere bonum vel apparens bonum » (1). Et alibi hanc doctrinam sic difficultati solvenda applicat: « Quantum ad exercitium actus primo quidem manifestum est, *quod voluntas movetur a seipsa*; sicut enim movet alias potentias, ita et seipsam movet. Nec propter hoc sequitur, quod voluntas secundum idem sit in potentia et in actu. Sicut enim homo secundum intellectum in via inventionis movet seipsum ad scientiam, in quantum ex uno noto in actu venit in aliquid ignotum, quod erat solum in potentia notum, ita per hoc quod homo aliquid vult in actu, movet se ad volendum aliquid aliud in actu » (2).

Oppon. 5.º Voluntas relate ad quemlibet actum operatur ut instrumentum causae primae, quae est principium totius entis. Atqui instrumentum determinatur ad quemlibet actum a principali agente. Ergo voluntas determinatur a Deo.

Resp. Dist. mai. Voluntas in quolibet actu operatur ut instrumentum *communiter* dictum, *Conc.* Ut instrumentum *proprie* dictum, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explico. Solutio huius difficultatis a nobis superius tradita est, ideoque non est cur hic eadem repetamus. Solummodo hic addimus, instrumenta *proprie* dicta, quae a causa principali non habent aliquam formam seu naturam, moveri semper eodem modo a principali agente. Contra, instrumenta *communiter* dicta, quae a Deo sortiuntur formam seu naturam, moventur diversimode secundum naturam a Deo acceptam, quia causa prima ita movet secundas, ut earum naturas conservet, non destruat. Sic Deus alio modo operatur in substantiis inanimatis, in viventibus irrationalibus, et in viventibus rationalibus.

SCHOLION. Summa et conclusio quaestionis. Ea quae a nobis de divina providentia et rerum creaturarum gubernatione ex puris S. Thomae fontibus hausta, conati sumus pro ingenii nostri viribus fideliter explicare, sic possunt capitulatim et sub uno veluti conspectu proponi. Cum Deus condiderit creaturam omnem, ut esset imago et

(1) 1-2^{ae}, q. 9, a. 6 ad 3.

(2) QQ. DD. De malo, q. 6, a. unic.

similitudo infinitae bonitatis suae, tamquam artifex sapientissimus operi a se effecto iugiter adest, ut illud perducatur ad finem, propter quem conditum fuit. Hoc spectat ad Dei providentiam, quae est ratio ordinis rerum in finem, et ad Dei gubernationem, quae est ordinis provisi exsecutio. Iam vero res omnes ordinatae sunt ad imitationem et participationem divinae bonitatis, tum per hoc quod in se bonae sunt, tum per hoc quod suam bonitatem aliis communicant; ideoque tum in eo quod sunt, tum in eo quod operantur. Unde primus effectus divinae gubernationis est conservatio rerum in essendi perseverantia; secundus autem effectus in eo consistit, quod Deus creaturis omnibus communicet id quo actualiter agant.

Et ea de re disseruimus de actione Dei, quae conservat creaturas in esse accepto per creationem, et de operatione qua Deus operatur in actionibus cuiuslibet agentis particularis. Verum enim inter agentia particularia recensentur creaturae rationales, quae pollent libero arbitrio, ideoque sic a Deo ordinantur ad finem, ut ipsae sub influxu Dei gubernantis ordinent etiam seipsas; quia habent in sua potestate eligere unum prae alio, id est habent voluntatem, quae est activum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad plura. Ergo Dei actio, quae est conservatrix naturarum, ita operatur in huiusmodi agentibus, ut ipsa non determinentur ad unum nisi a seipsis.

Haec sunt ita aperta ac perspicua, ita conceptis verbis a S. Thoma explicata, ut non videantur posse negari ab eo, qui immediatam Dei actionem in operatione creaturarum et libertatem humanam tueri desiderat. Unde etiamsi intellectus noster non perveniat ad percipiendum, quomodo eventus a Deo provisos et actio Dei stare possit cum contingentia actus liberi, neque ius neque fas erit aut divinam providentiam et immediatam Dei cooperationem negare, aut conceptum pervertere liberae actionis, quae teste S. Thoma tunc solum habetur, quando voluntas sese determinat ad unum et non praedeterminatur ab altero. Siquidem falsa est et periculosa illa philosophandi ratio, quae res claras et evidentes tollit ad res obscuras, quae superant captum intellectus nostri, aperiendas: cum contra vera philosophia doceat, in iis quae spectant ad proprium modum operationis divinae declarandum, fateri oportere nostram ignorantiam, et potius per negationes et remotiones, quam per affirmationes excelsa Dei balbutiendo resonare. Hoc videmus factum fuisse a SS. Ecclesiae Patribus, et a Doctoribus ingenii acumine et abundantia praestantissimis, quorum ex primis citavimus iam S. Augustinum, et ex secundis placet citare Caietanum nobilissimum S. Thomae interpretem, et sic huic rationi imponere finem.

Caietanus ergo inquirens, quomodo eventus a Deo provisos ab aeterno, ideoque inevitabiliter futuros, possit componi cum libera voluntate, quae de facto potest illum vitare quando operatur; postquam declaraverit magnam rei obscuritatem et difficultatem, et aliorum

dicta recensuerit, sic modeste et sapienter concludit: « Ego tamen non ut opponam me contra torrentem, sed stante semper captivitate intellectus in obsequium Christi, suspicor quod, quemadmodum esse provisum nec contingentiam nec necessitatem ponat in eventu proviso, ut in littera dicitur, eo quia Deus est causa superexcedens, eminenter prae-habens necessaria et contingentia . . . ita elevando altius mentis oculos, ipse Deus ex altiori quam cogitare possumus excellentia, sic rebus eventibusque provideat, ut esse provisum ab eo sequatur aliquid altius quam evitabilitas vel inevitabilitas: ut sic ex passiva provisione eventus, neutrius combinationis alterum membrum oporteat sequi. Et si sic est, quiescet intellectus non evidentia veritatis inspectae, sed *altitudine inaccessiblei veritatis occulta*. Et hoc ingeniolo meo satis rationabile videtur; tum propter rationem praedictam; tum quoniam, ut ait Gregorius, *minus de Deo sentit qui hoc tantum de illo credit, quod suo ingenio metiri potest*.

« Nec propterea negandum aliquid eorum, quae ad divinam immutabilitatem, actualitatem, certitudinem atque universalitatem et similia, spectare scimus, aut ex fide tenemus, suspicor: sed aliquod occultum latere, vel ex parte ordinis, qui est inter Deum et eventum provisum, vel ex glutino inter ipsum eventum et esse provisum, arbitror. Et sic intellectum animae nostrae, oculum noctuae esse considerans, in ignorantia sola quietem illius invenio. Melius est enim tam fidei catholicae quam philosophiae fateri caecitatem nostram, quam asserere tamquam evidentia, quae intellectum non quietant; evidentia namque quietativa est. Nec propterea omnes Doctores praesumptionis accuso; quoniam balbutiendo ut potuerunt, immobilitatem ac efficaciam summam et aeternam divini intellectus, voluntatis, potestatisque insinuare intenderunt omnes per infallibilitatem ordinis divinae electionis ad eventus omnes, quorum nihil praefatae suspicioni obstat, quae altius quid in eis latere credit. Et vere si sic praedicaretur, nullus forte circa praedestinationem erraret Christianus; sicut non errat in materia Trinitatis; quia dicitur, et scribitur, et ita est, quod occulta est humano intellectui, et sola fides sufficit.

« Optimum autem et salubre consilium est in hac re inchoare ab his quae certo scimus, et experimur in nobis; scilicet quod omnia quae sub libero arbitrio nostro continentur, evitabilia a nobis sunt; et propterea digni sumus poena vel praemio. Quomodo autem, hoc salvo, divina salvetur providentia ac praedestinatio, etc., credere quod Sancta Mater Ecclesia credit. Scriptum est enim: *Altiora te ne quaesieris; plurima enim sunt tibi supra sensus hominum revelata*. Et hoc est unum de illis » (1).

(1) CAIET. Com. in I p. q. 22, a. 4.

QUAESTIO V.

De effectibus supernaturalibus seu de miraculis.

ORDO RERUM TRACTANDARUM. Substantiae corporales, ex quibus mirabilis rerum universitas conflatur, ita conditae sunt per creationem a Deo infinitae sapientiae architecto, ut omnes ad certum ratumque finem ordinatae sint, ad quem capessendum suis operationibus iugiter contendunt; in operibus quippe sapientis nihil reperiri potest, quod frustra existat. Iam vero ratio finis, ad quem aliqua res natura sua ordinatur, concipi nequit, nisi una concipiantur normae, regulae seu leges secundum quas singulae rerum species operantur, tum ut proprios cuiusque rei fines, tum ut communem totius universitatis finem consequantur, nimirum secundum quas ordinantur ad finem tum particularem tum universalem: « Omnium gubernandorum, ait Angelicus, et ordinandorum ad finem gubernationis et ordinis, regulam ex fine sumi necesse est: tunc enim unaquaeque res optime disponitur, cum ad suum finem convenienter ordinatur » (1).

Si ergo regulae istae seu normae, quibus reguntur res naturales agendo vel patiendo, quaeque leges physicae nuncupari solent, ita necessariae sunt, ut nullo pacto possint neque suspendi vel praepediri, neque immutari ab agente superiori, nempe a Deo, tunc praeter phaenomena ab agentibus naturalibus causata, naturalesque effectus, nulla possibilis erit effectio in rebus mundanis, quae superet activitatem causarum naturalium, quaeque dependeat unice a causa invisibili et superiori, nempe a Deo. Sin ex adverso leges, quibus obnoxiae sunt actiones motionesque corporalium agentium, talem ex fine mutantur necessitatem et constantiam, ut in quibusdam casibus particularibus possint a Deo suspendi, immutari vel praepediri, tunc possibles sunt effectus, qui vel praeter, vel contra ordinarium naturae cursum causantur ab agente supernaturali, nempe a Deo, qui est totius naturae primus et universalis effector, et cuius ditioni imperioque omnia subiguntur in caelo et in terra.

Huiusmodi visibiles effectus supernaturales, ad quos activitas rerum creaturarum pertingere nequit, quique effectorem sibi vindicant Deum, appellantur *miracula*. Quam ad rem ut philosophus Christianus rite solvat controversiam de possibilitate miraculorum contra incredulos, qui effectus quoslibet supernaturales nituntur eludere et

(1) *Contra gent.* lib. I, prooem.